

**UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN
BUCUREȘTI**

FACULTATEA DE Psihologie

Program de studii universitare de licență: Psihologie

Forma de învățământ: cu frecvență redusă

Suport de curs pentru disciplina:

Psihologia adolescentului și adultului

Titular de disciplină:

Conf. univ. dr. Irinel Anca Tănăsescu

București

2022-2023

CUPRINS:

Introducere	4
<i>a. Date privind titularul de disciplină</i>	<i>4</i>
<i>b. Date despre disciplină</i>	<i>4</i>
<i>c. Obiectivele disciplinei</i>	<i>4</i>
<i>d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului</i>	<i>5</i>
<i>e. Resurse și mijloace de lucru</i>	<i>6</i>
<i>f. Structura cursului</i>	<i>6</i>
<i>g. Cerințe preliminare</i>	<i>7</i>
<i>h. Durata medie de studiu individual</i>	<i>7</i>
<i>i. Evaluarea</i>	<i>7</i>
MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE	9
UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 1	9
PREADOLESCENȚA (PUBERTATEA)-10-14 ANI ADOLESCENȚA 14-18/19 ANI;	9
ADOLESCENȚA PRELUNGITĂ- 20-24ANI	9
Plan de idei:	9
Obiective	9
1. Semnificația generală a stadiilor pentru dezvoltarea psihică umană	9
2. Preadolescența și puseul de creștere caracteristic ei	10
3. Dezvoltarea gândirii la preadolescent și adolescent	12
Bibliografie recomandată	16
Grila de autoevaluare	16
MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE	18
UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 2	18
DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ÎN PREADOLESCENȚĂ	18
Plan de idei:	18
Obiective	18
1. Procesele afective în preadolescență și adolescență	18

2. Dezvoltarea personalității în preadolescență și adolescență	21
Grilă de autoevaluare	22
MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE	23
UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 3.....	23
ADOLESCENTA, STADIU COMPLEX AL DEZVOLTĂRII PSIHICE ȘI INSERTIEI SOCIALE.....	23
Plan de idei:.....	23
Obiective:	23
1. Dezvoltarea conștiinței de sine în preadolescență și adolescență	24
Bibliografie recomandată.....	28
Grila de autoevaluare:	28
MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE	30
UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 4.....	30
PERSONALITATEA ÎN ADOLESCENȚĂ	30
Plan de idei:.....	30
Obiective	30
1. Creativitatea adolescentului și criza de originalitate.....	30
2. Individualizarea ca proces de încheiere în linii mari a formării personalității.....	32
Bibliografie recomandată.....	34
Grila de autoevaluare:	34
MODULUL I: VÂRSTA ADULTĂ.....	35
UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 5.....	35
Obiective:	35
Răspunsuri corecte la grilele de autoevaluare.....	43

Introducere

Cursul este destinat, în principal, studenților Facultății de Psihologie din cadrul Universității Ecologice din București – învățământ cu frecvență redusă (IFR), dar poate constitui un util material de studiu și pentru studenții la învățământ cu frecvență (IF).

a. Date privind titularul de disciplină

Nume și prenume:	Irinel Anca Tănăsescu
E-mail:	Irina.tanasescu@ueb.education

b. Date despre disciplină

Anul de studiu:	II
Semestrul :	I

c. Obiectivele disciplinei

Obiectivul general al disciplinei	Cursul delimitează domeniul și expune principiile de abordare specifice psihologiei adolescentului și adultului; analizează particularitățile adolescenței și vârstei adulte. Totodată prezintă și mediile variate și situațiile de viață pe care în mod necesar persoana le traversează în aceste perioade de vârstă
Obiectivele specifice	Obiective informaționale: - explicarea felului în care acționează direct și indirect factorii dezvoltării psihice dincolo de copilărie și adolescență - identificarea aspectelor centrale ale realizării vieții psihice

	- explicarea aspectelor generale și diferențiale ale manifestării vieții psihice în adolescență și la vârsta adultă Obiective operaționale: - aplicarea cunoștințelor în analiza situațiilor specifice de viață ale adolescenților - aplicarea cunoștințelor în analiza situațiilor specifice de viață ale adulților tineri: intrarea în viața profesională, căsătorie, apariția copiilor
--	--

d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului

Competențe profesionale	CP1. Operarea cu concepte fundamentale domeniului psihologiei adolescentului CP2. Proiectarea și realizarea unui demers de cercetare în domeniul psihologiei adolescentului CP3. Evaluarea critică a situațiilor problematice și a soluțiilor posibile în aria problematică a disciplinei CP4. Evaluarea psihologică a dezvoltării adolescentului CP5. Proiectarea și realizarea intervențiilor psihologice în sfera psihologiei adolescentului CP6. Relaționarea și comunicarea interpersonală specifică domeniului psihologiei adolescentului
Competențe transversale	CT1. Executarea responsabilă a sarcinilor profesionale conform principiilor deontologice specifice în exercitarea profesiei CT2. Aplicarea tehnicilor de muncă eficientă în echipă multidisciplinară pe diverse paliere ierarhice CT3. Autoevaluarea nevoilor de formare continuă în vederea adaptării competențelor profesionale la dinamica oricărui context social

e. Resurse și mijloace de lucru

Pentru o pregătire temeinică, vă sugerăm să efectuați toate testele de evaluare, astfel încât rezultatul pregătirii dumneavoastră să fie cât mai obiectiv. De asemenea, vă sugerăm să vă alcătuiți propriile dumneavoastră planuri și scheme, acestea ajutându-vă la o mai bună sistematizare a cunoștințelor dobândite.

Fiecare curs debutează cu prezentarea obiectivelor pe care trebuie să le atingeți – din punctul de vedere al nivelului de cunoștințe – prin studierea temei respective. Vă recomandăm să le citiți cu atenție și apoi, la sfârșitul cursului, să le revedeți pentru a verifica dacă le-ați atins în întregime.

Testele de evaluare prezente la sfârșitul fiecărui curs vă vor ajuta să verificați modalitatea specifică de învățare și să vă îmbunătățiți cunoștințele. Timpul recomandat rezolvării testelor este de 30 de minute. Rezolvați testele numai după studierea în întregime a unui curs și nu vă uitați la răspunsuri decât după rezolvarea testului și numai dacă nu reușiți să găsiți răspunsul prin recitirea cursului.

La fiecare curs există indicată o bibliografie selectivă pe care vă sfătuim să o parcurgeți.

f. Structura cursului

Cursul de ***Psihologia adolescentului și adultului*** este alcătuit din 5 module.

La sfârșitul fiecărui capitol beneficiați de modele de teste de autoevaluare care vă vor ajuta să stabiliți singuri ritmul de învățare și necesitățile proprii de repetare a unor teme. La sfârșitul suportului de curs sunt prezentate răspunsurile corecte la testele de autoevaluare a cunoștințelor.

Cursul de *Psihologia adolescentului și adultului* poate fi studiat atât în întregime, potrivit ordinii prestabilite a capitolelor, dar se poate și fragmenta în funcție de interesul propriu mai accentuat pentru anumite teme. În vederea susținerii examenului este obligatorie parcurgerea modulelor efectuarea testelor prezentate.

g. Cerințe preliminare

Psihologia adolescentului și adultului este o disciplină care se studiază în anul I, semestru II.

h. Durata medie de studiu individual

Durata medie de învățare estimăm a fi de aproximativ 14 de ore.

În vederea susținerii colocviului considerăm necesar, de regulă, un studiu de o săptămână.

Studierea fiecărui capitol necesită un efort de cca. 2 ore, astfel încât cunoștințele specifice acestui domeniu să se fixeze temeinic.

i. Evaluarea

La încheierea studierii cursului, este obligatorie realizarea celor trei teme de control.

Înainte de examen este indicat să parcurgeți din nou toată materia, cu atenție, durata estimată pentru această activitate fiind de aproximativ o săptămână.

Forma de evaluare (E-examen, C-colocviu/test final, LP-lucrări de control)		E
Stabilirea notei finale (procentaje)	- evaluarea finală (test grilă și evaluare orală)	50%
	- activități aplicative /laborator/lucrări practice/proiect etc.	20%

	- teste pe parcursul semestrului	20%
	- teme de control	10%

MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 1

PREADOLESCENTA (PUBERTATEA)-10-14 ANI

ADOLESCENȚA 14-18/19 ANI;

ADOLESCENTA PRELUNGITĂ- 20-24ANI

Plan de idei:

1. Semnificația generală a stadiilor pentru dezvoltarea psihică umană
2. Preadolescenta și puseul de creștere caracteristic ei
 - 2.1. Creșterea fizică
 - 2.2. Maturizarea sexuală
3. Dezvoltarea gândirii la preadolescent și adolescent

Obiective

La finalul acestui curs veți fi capabili să:

- operaționalizați conceptul de puseu de creștere
- evidențiați aspectele caracteristice ale acestui stadiu
- prezentați întreg parcursul dezvoltării inteligenței până la atingerea operațiilor

formale

1. Semnificația generală a stadiilor pentru dezvoltarea psihică umană

În dezvoltarea psihică și fizică a copilului, după vârsta de 10 ani se pot diferenția trei stadii:

1. Stadiul preadolescenței sau pubertății (10 -14 ani) - caracterizat prin derularea puseului de creștere, cu cele două aspecte ale sale - creșterea fizică și maturizarea sexuală.
2. Stadiul adolescenței (14-18/19 ani) - caracterizat prin câștigarea identității personale și prin pregătirea pentru viața adultă, bazată în principal pe dobândirea unei competențe școlare în acord cu statusul profesional dorit în viitor.

3. Stadiul adolescenței prelungite (20 - 24 ani) - caracterizat prin integrarea psihologică primară la cerințele unei profesii, prin dobândirea independenței personale și, eventual, prin formularea unei opțiuni maritale. Adolescența prelungită este un stadiu controversat, specialiștii constatând că în ultimele decenii se înregistrează, concomitent, o dilatare și o comprimare a adolescenței. Ea se dilată într-o adolescență prelungită în cazul tinerilor care continuându-și studiile rămân într-un status de dependență economică față de părinți, după cum se îngustează în cazul tinerilor care își asumă un status profesional și adesea unul marital imediat după terminarea liceului.

Cele trei stadii corespund unor achiziții și modificări profunde în toate zonele psihismului, având ca rezultat structurarea individului în datele sale esențiale, caracteristice existenței adulte, și anume: - dezvoltarea deplină a proceselor intelectuale, prin intrarea gândirii în faza operațiilor formale;

4. constituirea structurilor motivaționale complexe, în mod special a intereselor profesionale, aspirațiilor și idealului de viață;
5. puternica individualizare a personalității și încheierea, odată cu aceasta, a procesului ei de formare;
6. câștigarea unei tot mai accentuate independențe față de generația adultă și ieșirea din grupul de tip tutelar (familie, școală);
7. socializare tot mai intensă și pregătirea intrării în viața economică și socială.

2. Preadolescenta și puseul de creștere caracteristic ei

Așa-numitul puseu de creștere este specific preadolescenței și el constă:

- 2.1. într-o creșterea fizică bruscă și semnificativă;
- 2.2. în intrarea în funcțiune a glandelor sexuale, moment care marchează atingerea maturității sexuale.

2.1. Creșterea fizică modifică vizibil înălțimea și se produce mai devreme la fete (11-13 ani) și ceva mai târziu la băieți (13-14 ani). După pubertate ritmul de creștere se încetinește, deși continuă, tot mai lent, până spre 24-25 de ani.

Creșterea nu este proporțională în toate segmentele corpului: se dezvoltă mai întâi membrele inferioare și superioare, apoi articulațiile și, în final, trunchiul. Concomitent, la băieți crește masa musculară și forța fizică, iar la fete masa adiposă din zona bazinului. Organele interne (inimă, plămâni, ficat) rămân pentru o vreme în urma creșterii corporale, fapt ce provoacă diverse tulburări datorate insuficienței lor capacități funcționale.

2.2. Maturizarea sexuală se exprimă prin creșterea organelor sexuale, apariția pilozității pubiene și axiale, modificarea vocii (mai vizibilă la băieți) și începerea funcționării glandelor sexuale.

Din punct de vedere psihologic puseul de creștere fizică și maturizare sexuală este legat de multiple stări de disconfort. Dezvoltarea disproporționată, mai evidentă la băieți decât la fete, creează adesea un aspect caricatural și determină o stângăcie specifică în mișcări datorită neajustării lor la proporțiile modificate ale corpului. Acestea toate produc tânărului stări de neliniște privind aspectul său general. Schimbărilor somatice li se adaugă probleme dermatologice (cel mai frecvent acneea) și așa-numita sensibilitate "emoțională" a pielii. Sensibilitatea pielii trădează adesea stările emoționale, devenind un mecanism activ de dezvăluire a unor trăiri pe care preadolescentul le vrea mai degrabă camufla. Creșterea este însoțită de oboseală, dureri de cap, iritabilitate, ca și de o încărcare tensională specifică, generatoare de conflicte repetate, mai ales cu părinții. Conduita este labilă, momentele de vioiciune, exuberanță, activism, alternând cu cele de oboseală, apatie, demobilizare. Apare acum o tendință de scădere a disciplinei, de amplificare a stărilor de reverie, de pierdere a timpului fără a face nimic, de abdicare de la unele sarcini familiale sau școlare.

După atingerea punctului culminant al puseului de creștere, preadolescentul manifestă o schimbare vizibilă a conduitei ca urmare a transformărilor sexuale pe care tocmai le-a traversat.

Băieții intră în faza unor comportamente exagerate, manifestând o impertinență cu substrat sexual și o agresivitate marcată în conduite și vocabular.

Fetele, în funcție de cum își acceptă, mai greu sau mai ușor, sexualizarea trec succesiv prin două faze. Prima fază este aceea de "femeie-copil" și se caracterizează prin alternanța conduitelor timide cu cele exuberante, prin afecțiune și idealism romantic în relațiile cu băieții. Față de vizibila lor sexualizare fetele pot trăi o anumită culpabilitate și jenă. Cea de-a doua fază este aceea de "femeie-adolescent", caracterizată prin acceptarea sexualizării, manifestarea unei largi disponibilități sentimentale, curiozitate față de sexul opus, fata devenind stăpână pe sine și provocatoare.

Sub presiunea consumurilor energetice mari datorate creșterii, sistemul nervos manifestă o oarecare slăbire a inhibiției, slăbire a cărei consecință este labilitatea emoțională soldată cu izbucniri bruște și necontrolate, specifice preadolescentului.

3. Dezvoltarea gândirii la preadolescent și adolescent

După 12 ani inteligența intră în faza operațiilor formale, la finalul căreia se va atinge maturitatea intelectuală cu tot disponibilul ei de instrumente intelectuale și de operații necesare manevrării lor. În general, se consideră că în perioada adolescenței gândirea atinge apogeul dezvoltării ei, afirmație care se referă la faptul că acum se structurează operațiile gândirii, iar de calitatea acestor operații, care nu este identică la toți indivizii, depinde forța gândirii. Deși se păstrează pentru o lungă perioadă de viață disponibilitatea de a achiziționa cunoștințe (concepte - ca instrumente ale gândirii), nivelul operării cu ele (adică manevrarea conceptelor de către gândire) se definitivează în adolescență. Ulterior acestei etape gândirea nu-și mai extinde limitele de operare, operațiile sale rămânând la nivelul atins acum.

Gândirea intră în faza sa discursivă, fiind capabilă de sarcini rezolutive complexe datorită desfășurărilor procesuale ample, în care sunt antrenate succesiuni de operații distribuite pe faze. Totodată gândirea își sporește centralitatea prin apelul la resursele celorlalte procese psihice pe care le orientează, conduce și valorifică.

Rezultatul caracteristic gândirii este acum raționamentul, formă logică fundamentală care constă din înlănțuiri de judecăți prin care se derivă cunoștințe noi din cunoștințele date. Structura logică a raționamentului este mai complexă decât a noțiunii și judecății, el presupunând premise (judecățile din care se face derivarea), concluzie (judecata derivată) și inferență (operația logică de derivare).

Dezvoltarea gândirii este puternic dependentă de aportul cognitiv și cultural, în cazul unor achiziții cognitive sărace nivelul discursiv nefiind atins. Mediul intervine în dezvoltarea gândirii prin oferta de stimuli cognitivi pe care o propune, ca și prin stimularea interesului de a cunoaște diferitele modele de explicație și predicție asupra realității. Se apreciază că interesul de cunoaștere s-a structurat și se manifestă activ atunci când adolescentul ajunge să considere cunoașterea drept un instrument necesar stăpânirii realității și adaptării optime la ea.

Conceptele adolescentului, mai ales în etapa adolescenței prelungite, sunt tot mai complexe, unele dintre ele dispunând de un înalt nivel de generalizare și abstractizare. Este vorba de concepte științifice, legate de domeniul fizicii (atom, materie și antimaterie, gravitație, plasmă, spațiu și timp), chimiei (valență, organic și anorganic), de relațiile matematice (relații algebrice, trigonometrice, mulțimi), de relațiile logicii (probabilitate, posibilitate, predicție), de filozofie (bine, adevăr, dreptate) etc.

În adolescență performanța școlară de nivel superior duce la creșterea semnificativă a numărului de concepte științifice. În faza adolescenței prelungite, la tinerii care urmează studii universitare, conceptele științifice legate de domeniul vocațional-profesional sunt dominante. Conceptele sunt integrate în judecăți și raționamente din ce în ce mai complexe.

Operațiile gândirii, ca modalități de lucru ale gândirii (asamblări de concepte în cadrul unor raționamente) intră în faza lor formală. Operațiile gândirii sunt moduri de lucru neuropsihic, transformări mintale dotate cu reversibilitate. Operațiile concrete, de până

acum, erau acțiuni mintale care puneau în relație obiecte și situații reale, în cadrul unor judecăți și raționamente mai simple. Operațiile formale, considerate operații mintale propriu-zise, pun în relație judecăți în cadrul unor unități mai mari cum sunt raționamentele complexe și teoriile.

De asemenea, operațiile formale permit trecerea de la raționamente asupra realului, la raționamente asupra posibilului (gândirea euristică). Piaget arată că **fundamentală condiție a existenței operațiilor formale este gruparea lor în structuri operatorii care dispun de reversibilitate** - analiză- sinteză, abstractizare-concretizare, generalizare-particularizare, inducție-deducție.

Datorită

acestei

114

reversibilități gândirea poate opera simultan în sensuri opuse și ca urmare ea trece de la operarea asupra realului - care este ireversibil și limitat, la operarea asupra posibilului - care este reversibil și nelimitat.

În această etapă a gândirii, în organizarea operațiilor intelectuale intervin anumite strategii:

- se dezvoltă în continuare **algoritmica**, prin achiziționarea de algoritmi din noile domenii de cunoaștere corespunzătoare obiectelor de studiu;
- se structurează acum și **strategiile euristice**, care sunt modalități operaționale flexibile, de tipul: întrebării și punerii de noi probleme, ipotezei și explorării, îndoielii față de ceea ce consideră valabil, toate menite să ducă la invenție și descoperire; strategiile euristice permit gândirii să se lanseze în combinatorici tot mai complicate, adică să facă transferuri, corelări, compuneri-descompuneri-recompuneri, integrări-dezintegrări-reintegrări de raționamente.

Totodată, cresc:

- productivitatea gândirii, adică forța sa de a raționa în general, de a prelucra informații nespecifice;
- randamentul gândirii, adică forța sa de a raționa specific, de a prelucra informații legate de anumite domenii de cunoaștere.

În consecința tuturor acestor aspecte crește semnificativ coeficientul de inteligență - I.Q.

Abilitățile intelectuale devin mai evidente spre 13-14 ani când începe să se observe și o diferențiere a lor. Băieții sunt mai înclinați spre aspectele logico-matematice la care se adaugă, la vârstele mai mari, înclinațiile spre tehnică și spre filosofic. Fetele manifestă capacități mai mari în domenii în care este implicată inteligența verbală și cea socială.

Pe fondul progreselor gândirii apare interesul pentru explicarea complexă, de tip cauzal a fenomenelor. La 15 ani abordarea filozofică devine frecventă și demersul filozofic este transformat într-unul critic adresat lumii valorilor - în acest context se vorbește de o adevărată "criză existențială" a adolescentului. Aceasta nu este o reacție de neadaptare socială, ci expresia unei cerințe interne de a proba validitatea valorilor și de a înțelege mai bine raportul complex dintre valoare și nonvaloare. Este o experiență care dezvoltă argumentația ca instrument al activității intelectuale și care structurează plăcerea de a discuta și dezbate.

Bibliografie recomandată

Brânzei, P. (red., 1974), *Adolescență și adaptare*, Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului, Iași

Debesse, M. (1970), *Psihologia copilului de la naștere la adolescență*, Editura Didactică și Pedagogică, București

Grila de autoevaluare

1. Puseul de creștere este însoțit de
 - a. o stare de bine fizic și psihic
 - b. multiple stări de disconfort
2. Gândirea în acest stadiu intră în faza:
 - a. cursivă
 - b. discursivă
 - c. semicursivă
3. Reversibilitatea gândirii se referă la capacitatea acesteia de a:
 - a. nu prezenta prejudecăți
 - b. putea nega ceea ce tocmai a afirmat
 - c. opera simultan în sensuri opuse
4. Productivitatea și randamentul gândirii se referă la:

- a. unul și același lucru
- b. la lucruri relativ diferite
- c. la lucruri diametral opuse

MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 2

DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ÎN PREADOLESCENȚĂ

Plan de idei:

1. Procesele afective în preadolescență și adolescență
2. Dezvoltarea personalității în preadolescență și adolescență

Obiective

La sfârșitul acestui curs veți fi capabili să:

- prezentați argumente și contraargumente pentru susținerea viziunii pozitiv-optimistă ori negativ-pesimistă asupra adolescenței
- prezentați salturile calitative care se înregistrează între începutul și sfârșitul perioadei adolescenței

1. Procesele afective în preadolescență și adolescență

În aceste stadii de dezvoltare trăirile afective se intensifică și se nuanțează, ca urmare a amplificării experienței de viață și ca urmare a importantelor transformări biologice care au loc.

În directă legătură cu sensibilitatea accentuată, crește mobilitatea mimică și expresivitatea emoțională. Emotivitatea și excitabilitatea, ce însoțesc puseul de creștere, determină o labilitate în manifestările emoționale ale preadolescentului care se manifestă adesea prin stări extreme și foarte intense, oscilând între o tristețe profundă și o exaltare entuziastă. Deși oscilațiile nu dispar nici la adolescent, la acesta procesele afective sunt mai controlate și mai adecvate la situații, apărând o evidentă inhibiție a efuziunilor intense. În schimb, gama afectivă protestatară și de disconfort crește substanțial la adolescent, el exprimându-și clar plictiseala, opoziția, sentimentele de amor propriu jignit sau de lezare a

prestigiului, sentimentul de ridicol și de culpabilitate. Opoziția se manifestă în conduita generală prin refuzul unor comportamente considerate absurde și ipocrite (de exemplu, refuzul de a fi politicos sau amabil cu persoanele care îi displac), dar și prin manifestări mimice corespunzătoare sau prin atitudini ironice, uneori deliberat jignitoare. Starea protestatară se poate manifesta și prin ținuta vestimentară bizară, ca și prin aderarea la curente și grupuri marginale.

În literatura de specialitate există despre preadolescent și adolescent două viziuni opuse: una pozitiv-optimistă, alta negativ-pesimistă. Viziunea optimistă consideră că tinerii de azi sunt mai inteligenți, mai sinceri, mai serioși și mai implicați în problemele sociale și ale vieții cotidiene, mai puțin ipocriți, mai puțin tulburați de crize mistice, mai puțin obsedați de o sexualitate reprimată. Viziunea pesimistă atrage atenția asupra unui tineret mai tulburat emoțional, mai rebel, liber până la iresponsabilitate sub aspect sexual, cu un potențial delinquent crescut, tentat de ideea sinuciderii, de consumul de droguri, de agresivitate și huliganism.

Între cele două extreme adevărul se află la mijloc.

Excesul de comunicare și explozia informațională induc și solicită permanent un exces de emoționalitate, necunoscut de generațiile anterioare. Problemele complexe ale instruirii și ale adaptării la o societate bazată tot mai mult pe competiție și concurență, supraîncarcă și ele trăirile din zona motivațional-afectivă. La nivelul vieții de fiecare zi se consumă un intens potențial emoțional, fapt ce dă o coloratură foarte complicată proceselor afective ale tinerilor. Ele sunt adesea marcate de anxietate, culpabilitate, frustrări sau de trăirea dramatică a eșecului. De remarcat este că și trăirea reușitei a devenit plină de neliniște, în spatele succesului actual profilându-se în permanență posibilitatea pierderii lui în viitor, datorită concurenței puternice care se manifestă în orice domeniu. Mediul școlar și cel social în general, sunt tot mai stimulative, dar și tot mai traumatizante.

Un loc aparte în universul emoțional al adolescenței îl ocupă dragostea, care își complică conținutul și manifestările în funcție de obiecte mult mai diversificate - familie, partener de sex opus, colegi de activitate, parteneri de idei și de acțiune.

Pe fondul câștigării independenței și autonomizării, relațiile afective cu familia își schimbă coordonatele. Intrate în criză de-a lungul adolescenței, aceste relații își vor regăsi intensitatea și calmul în adolescența târzie când marea disponibilitate afectivă extrafamilială va fi dublată de o „împăcare emoțională” cu părinții.

De-a lungul întregii adolescențe relația afectivă cu familia este puternic influențată de rezultatele școlare. În general mamele sunt cele care își asumă rezolvarea problemelor școlare și sunt mai implicate în menținerea legăturii cu școala. Mamele copiilor cu rezultate bune la învățătură manifestă aparent conduite lejere și își exprimă deschis mândria și satisfacția față de copil; în realitate ele mențin reguli severe și formulează cerințe înalte, de temă ca nu cumva acesta să abdice de la sarcinile școlare. Rezultatele bune generează speranțe și așteptări tot mai mari legate de realizarea viitoare a copilului, ceea ce face să crească, uneori până la refuz, pregătirea lui suplimentară. Mamele copiilor cu rezultate slabe rareori își ascund dezamăgirea, subvaluează capacitățile acestora, au o conduită de demisie în a-i susține și îi tratează adesea ca pe o povară, contribuind suplimentar la erodarea imaginii lor de sine.

Criza de independență generează trăiri afective contradictorii, după cum și ieșirea din dependența infantilă, libertatea și autonomia pot deveni adesea frustrante și anxiogene prin nesiguranța pe care o conțin în ele și prin sentimentele de regret și culpabilitate încercate față de părinți. Într-o primă etapă, soluția pentru toate aceste neliniști pare a fi grupul de covârșnici.

În principiu, apartenența la grup este securizantă, dar poate deveni și sursă de tensiune pentru unii tineri, fie datorita concurenței pentru pozițiile de dominare, fie datorită imposibilității lor de a mai rămâne într-un grup ale cărui norme li se par, treptat, restrictive sau chiar opuse unor valori spre care au evoluat între timp.

În relațiile cu sexul opus afectivitatea se nuanțează și dobândește profunzime. Dragostea idilică, cel mai adesea neexprimată și încărcată de trăiri imaginare a preadolescentului, este înlocuită de iubirea ca trăire complexă de atașament și de emoționalitate frământată, specifică adolescentului. Se asumă treptat statutul sexual și rolurile specifice, aceasta constând nu doar într-o exersare a comportamentului stric sexual, ci și a întregii game de conduite pentru găsirea și păstrarea unui partener. Maturizarea sexuală aduce cu sine senzualitatea, un complex de senzații erotice însoțite de trăiri emoționale specifice, iar sexualitatea se socializează profund.

În adolescența târzie încep, de regulă, angajările matrimoniale. Statutul marital va contura o nouă identitate - identitatea maritală - care va presupune acomodarea la psihologia celuilalt și asumarea unor responsabilități comune în construirea noii familii. Viața de cuplu implică trăiri fundamental noi dintre care dominantă este cea a intimității, care se referă nu doar la relația sexuală ci și la prietenie, angajare, sprijin și suport reciproc, la respectarea particularităților celuilalt.

2. Dezvoltarea personalității în preadolescență și adolescență

Personalitatea în aceste două stadii își continuă procesul complex de formare, proces marcat de numeroase contradicții. Acestea au ca sursă opoziția dintre trebuințe și comportamente opuse:

- pe de-o parte, în structura personalității se mențin o serie de atitudini copilărești, nevoia de protecție, neliniștea în fața situațiilor complexe de viață cărora tinerii intuiesc că nu le pot face față;
- pe de altă parte, în structura personalității se exprimă tot mai clar trăsăturile individuale, tendințele de autonomizare și de independență.

Principala direcție de evoluție a personalității în aceste două stadii, dar mai ales în adolescență, constă în puternica ei individualizare, adică în câștigarea identității proprii. Individualizarea este, la rândul ei, consecința directă a dezvoltării conștiinței de sine.

Bibliografie recomandată:

Grilă de autoevaluare

1. Procesele afective în preadolescență se caracterizează prin:
 - a) controlul oscilațiilor emoționale;
 - b) trăirile afective protestatate;
 - c) prioritatea dată relațiilor afective cu familia;
 - d) expresivitatea emoțională accentuată.

2. Ce poate face ca apartenența la grup să devină pentru preadolescent sursă de tensiune?
 - a. concurența pentru pozițiile de dominare
 - b. imposibilitatea de a mai rămâne în grup din cauza valorilor pe care acesta le promovează, opuse celor spre care a evoluat preadolescentul
 - c. grupul nu poate fi pentru preadolescent sursă de tensiune, dat fiind că apartenența la un grup este întotdeauna securizantă

3. Considerați că următoarele gânduri conțin un adevăr psihologic referitor la adolescenți sau nu?

„libertatea și autonomia pot deveni adesea frustrante și anxiogene prin nesiguranța pe care o conțin în ele și prin sentimentele de regret și culpabilitate încercate față de părinți.

 - a. da
 - b. nu

MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 3

ADOLESCENTA, STADIU COMPLEX AL DEZVOLTĂRII PSIHICE ȘI INSERȚIEI SOCIALE

Plan de idei:

1. Dezvoltarea conștiinței de sine în preadolescență și adolescență
 - 1.1 Rolul Eului fizic în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității
 - 1.2 Rolul dobândirii identității sexuale în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității
 - 1.3 Rolul crizei de opoziție și de câștigare a independenței în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității
 - 1.3.1 independența de mentalitate
 - 1.3.2 independența emoțională
 - 1.3.3 independența materială
 - 1.4 Rolul conturării identității vocaționale în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității
 - 1.5 Rolul aprecierii celorlalți în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității

Obiective:

La sfârșitul acestui curs veți fi capabil să

- prezentați factorii de care depinde construirea conștiinței de sine și a personalității
- prezentați caracteristicile de gen care amprentează procesele care au loc la această vârstă
- explicați aspectul pozitiv al diferitelor crize pe care preadolescentul și adolescentul le parcurg

1. Dezvoltarea conștiinței de sine în preadolescență și adolescență

Conștiința de sine se dezvoltă sub presiunea sistemului general de cerințe formulate față de (pre)adolescent și datorită schimbărilor fizice și psihice prin care acesta trece. În dezvoltarea conștiinței de sine intervin o serie de factori care fac duc în final la dobândirea de către tânăr a **unei identități proprii, unice și irepetabile.**

1.1. Rolul Eului fizic în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității

Începând cu aceste două stadii Eul fizic dispune de o nouă schemă corporală, constituită ca urmare a transformărilor provocate de creșterea fizică, de maturizarea sexuală și de schimbare a fizionomiei. Concomitent, se intensifică autopercepția imaginii corporale, tinerii fiind foarte interesați de aspectul lor fizic. Schimbările de siluetă, fizionomie și figură sunt, de regulă, percepute critic în preadolescență și în faza de început a adolescenței. O atenție deosebită se acordă feței, acum apărând primele preocupări de retuș sau de mascare a unor defecte. Aceste preocupări exprimă tendința de ajustare a Eului fizic real în direcția unui Eu fizic ideal. Este o etapă de intens narcisism care se manifestă alternant - uneori critic, alteori îngăduitor, deși, în general, preadolescentul se îndoiește de sine, de farmecul și atracția pe care le exercită, narcisismul său fiind mai ales unul critic. Adolescentul este mult mai sigur pe sine, iar adolescentul târziu este mai puțin preocupat de Eul fizic.

În aceste stadii, în conturarea Eului fizic devin foarte importante: vestimentația, obiectele personale, camera proprie, toate constituind elemente definitorii pentru o persoană.

Eul fizic are un rol important în structurarea Eului psihologic (spiritual) și a Eului social.

1.2. Rolul dobândirii identității sexuale în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității

Identitatea sexuală se referă la dobândirea particularităților psihologice și la însușirea rolurile caracteristice genului masculin și celui feminin.

Asumarea identității sexuale (de gen) evoluează discret în preadolescență, dar începe să se exprime cu claritate odată cu adolescența. Băieții care dispun de un model masculin (patern) puternic conturat vor fi mai siguri pe ei, mai încrezători, protectori, relaxați și exuberanți. Băieții care au un model patern cu masculinitate redusă sau cărora le lipsește modelul masculin, vor avea dificultăți de identificare.

La fete asumarea identității feminine este mai dificilă deoarece, datorită schimbărilor profunde privind statutul și rolul femeii, există diverse modele feminine. Fata va avea de ales între multiple modele de identificare - de tip tradițional, de tranziție sau moderne.

Dacă modelul matern este tradițional, identificarea poate avea loc în direcții oarecum opuse: a) fie are loc o asimilare deplină a modelului, caz în care procesul este calm, fetele devin "casnice", dependente, puțin preocupate de libertatea personală, interesate de vestimentație și de aspectul lor fizic, ca și de rolul biologic ce le va reveni pe linia căsătoriei și familiei; b) fie are loc o respingere fermă a modelului, cu toate frământările ce vor rezulta din aceasta, existând tot mai multe fete care se identifică antifeminin, cu o conduită centrată pe interesele profesionale și sociale.

Între aceste două extreme, apare o categorie intermediară, de identificare și feminină și antifeminină, fetele pregătindu-se pentru statusuri profesionale în care speră să exceleze, dar conservând în mentalitate și roluri tradițional feminine cum sunt căsătoria și maternitatea.

1.3. Rolul crizei de opoziție și de câștigare a independenței în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității

Criza de opoziția are ca efect ieșirea din dependența infantilă și câștigarea independenței caracteristice viitorului adult.

Există trei feluri de dependență: a) material-economică - dată de nevoia de mijloacele necesare subzistenței; b) emoțională - dată de nevoia de confort afectiv, de afiliație și apartenența la propria familie; c) de mentalitate - dată de siguranța aderării la valorile vehiculate în familie, valori considerate ca fiind sigure și adevărate.

Dobândirea independenței este un proces puternic condiționat de ceea ce societatea, familia, tânărul respectiv și implicit generația sa, consideră că înseamnă independența.

Prima care se dobândește este independența de mentalitate. Ea se realizează prin devalorizarea unor idei, deprinderi și obiceiuri considerate valide în copilărie, dar care acum sunt refuzate fiind apreciate ca învechite și nesatisfăcătoare. Opoziția se îndreaptă de fapt împotriva stabilității și uniformității care reglează viața într-un mod banal, rutinier și meschin. Această opoziție constituie un semn al formării propriilor aspirații și al tendinței de definire prin ieșirea din banal. Cu cât ritmul de schimbare a societății este mai accelerat, opoziția este mai intensă și conflictul între generații mai pronunțat, (în societățile tradiționale acest conflict era mult mai redus, adesea mai degrabă latent decât manifest.)

Independența emoțională este un proces frământat și dificil, iar dobândirea ei se obține greu, mai ales de către fete. La începutul adolescenței relațiile afective cu părinții trec printr-o etapă critică. Tinerii încep să se îndoiască de profunzimea afecțiunii parentale, cu atât mai mult cu cât această afecțiune traversase deja conflictele intense legate de câștigarea independenței de mentalitate. Dragostea părinților îi pare adolescentului ca fiind lipsită de intensitate. Momentele de neatenție sau ignorare sunt considerate dovezi ale lipsei de afecțiune, după cum și momentele de grijă sau interes pronunțat din partea părinților sunt percepute ca intrusiuni obositoare și neavenite în viața personală sau ca acte făcute din rutină și obligație. Deasemenea, relațiile dintre părinți îi apar tânărului ca fiind plate, banale și încărcate de compromisuri. Disponibilitatea emoțională extrem de mare și plină de aspirații a adolescentului nu mai găsește satisfacere în cadrul familiei. Așteptările sale foarte înalte pe plan afectiv se vor orienta spre zone mai aducătoare de împlinire și tânărul se va desprinde de zona emoțională familială, devenită insuficientă pentru a-i satisface nevoia de investire afectivă.

Independența materială este aceea care se obține cel mai greu, atât de către fete cât și de către băieți. De-a lungul adolescenței și mai ales în adolescența prelungită, dependența material- economică devine tot mai greu de suportat, cu toate că ea creează și condiții de exercitare a unor acte de independență (prin micul buget personal pe care tinerii îl au la

dispoziție). Pentru că este practic imposibil de realizat în condițiile menținerii statutului de elev, independența materială se va integra ca o aspirație în cadrul orientării vocaționale spre o profesie, alimentând proiectele de viitor ale tinerilor.

1.4. Rolul conturării identității vocaționale în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității

Identitatea vocațională se referă la profesia pe care tânărul hotărăște să o practice și descoperirea ei presupune autodescoperirea propriilor capacități și incapacități. De regulă, identitatea vocațională se conturează în primul rând în funcție de interese și abia apoi în funcție de aptitudini, excepție făcând cazurile unde se manifestă aptitudini speciale certe și a căror cultivare a început încă din copilăria mică.

Conturarea unei vocații începe în preadolescență prin descoperire a unor interese și continuă la adolescent, fie prin pregătire cognitivă activă (învățare școlară) pentru un domeniu de învățământ universitar, fie pregătire profesională activă pentru învățarea unei meserii, în mod curent, oamenii consideră că majoritatea profesiilor sunt accesibile în primul rând prin efort intelectual și practic, și apoi datorită unor aptitudini specifice.

O importanță deosebită o are presiunea socială profesională exprimată în solicitările societății pentru anumite profesii. În stabilirea identității vocaționale intervin și alte elemente, cum ar fi moda sau aspirațiile pe care le are familia și cercul social în care familia este integrată. De asemenea, preferința pentru unele obiecte de învățământ constituie adesea un punct de plecare pentru orientarea spre anumite identități vocațional-profesionale.

În identificarea vocațional-profesională a fetelor sunt implicați în mai mare măsură factori subiectivi- individuali ca: solicitările emoționale ale muncii, timpul liber ce rămâne dincolo de exercitarea profesiei, eleganța și curățenia meseriei, ambianța fizică în care ea se desfășoară. La băieți decizia este preponderent influențată de factorii sociali, care-i orientează mai ales spre meseriile tradițional masculine și spre cele avantajoase material.

1.5. Rolul aprecierii celorlalți în dezvoltarea conștiinței de sine și a personalității

Aprecierea celorlalți, în special a colegilor și profesorilor, constituie un reper de confruntare cu propriile opinii asupra valorii personale.

Dacă conștiința de sine este mai înaltă decât atitudinea evaluativă a celorlalți, tânărul se simte neînțeles, devine izolat și depresiv și caută forme de exprimare care să-i aducă acceptare și admirație. Pe acest fond pot să apară conduite teribiliste și amplificări excesive ale crizei de originalitate; acestea sublimează uneori în diverse creații (poezie, literatură, plastică), dar pot duce și la acte de indisciplină sau la conduite deviante.

Tinerii cu conștiință de sine ridicată și cu valorizare înaltă din partea celorlalți se implică dinamic în realizarea a numeroase proiecte, sunt activi și sociabili, privesc cu încredere viitorul și au în general mai puține frământări interioare. Ei rămân însă adesea cantonați într-un model larg acceptat social, confortabil dar mediu, netinzând spre realizări de excepție.

Tinerii cu conștiință de sine scăzută, indiferent de aprecierea celorlalți, nu manifestă inițiativă, nu vor să supere sau să greșească, sunt retrași, au dificultăți de relationare și trăiesc tensionat toate aceste dificultăți personale pe care și le percep.

Bibliografie recomandată

Dan-Spânoiu, Georgeta (1980), *Cunoașterea de sine și succesul*, Editura albatros, București

Grila de autoevaluare:

1. Enumerați în ordinea în care au loc, aspectele sub care se câștigă independența în adolescență:
2. Enumerați, în ordinea în care se dobândesc, aspectele sub care se câștigă independența în adolescență:
 - a) independența de mentalitate;
 - b) independența emoțională;
 - c) independența materială/economică.
3. Identitatea vocațională este în strânsă legătură cu descoperirea:

- a. propriilor capacități
 - b. propriilor incapacităților
4. Rolul Eului fizic în construirea Eu-rilor psihologic și social este:
- a. insignifiant
 - b. major

MODULUL I: CICLUL DE CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 4

PERSONALITATEA IN ADOLESCENȚĂ

Plan de idei:

1. Creativitatea adolescentului și criza de originalitate
2. Individualizarea ca proces de încheiere în linii mari a formării personalității
 - 2.1. Individualizarea fizică - constituirea Eu-lui fizic
 - 2.2. Individualizarea psihică - constituirea Eu-lui spiritual
 - 2.3. Individualizarea socială - constituirea Eu-lui social

Obiective

La finalul acestui curs veți fi capabili să:

- faceți o prezentare științifică a evoluției psihice a individului uman pe parcursul copilăriei și adolescenței
- precizați cauzele , consecințele și modalitățile de gestionare ale crizei emoționale din adolescență.

1. Creativitatea adolescentului și criza de originalitate

Personalitatea preadolescentului și mai ales cea a adolescentului este sensibilă și capabilă de stări intelectual-afective intense și complexe care generează așa-numita stare de inspirație. (Inspirația este o stare psihică specială, ce constă într-o puternică tensiune interioară pe fondul căreia crește spontaneitatea ideilor, în directă legătură cu o forță crescută a vibrației afectiv- motivaționale.)

Capacitatea de creație în adolescență se orientează în egală măsură asupra producției artistice - literare, muzicale, plastice, coregrafice - cât și asupra domeniilor tehnice, după cum, tot mai des în ultimele decenii, ea se orientează asupra unor aspecte sociale (exemple tipice:

jurnalistica adolescenților ce abordează teme acute ale vieții sociale, fundațiile umanitare sau organizațiile politice de tineret care propun alternative de rezolvare a unor probleme).

Adolescentul privește creația ca pe un mod de afirmare a maturității și independenței sale, ca o exprimare a propriei individualități ce îl diferențiază de ceilalți și, în special, de lumea adulților. Tendințele sale de a modifica starea existentă ascund o critică mai mult sau mai puțin voalată la adresa societății adulților, pe care el o apreciază ca fiind imperfectă. Datorită acestei laturi critice pe care o conține, creația tânără este considerată o expresie a "crizei de originalitate", sintagmă (propusă de M. Debesse) în care termenul de "criză" indică intensitatea trăirii conflictuale, iar termenul de "originalitate" se referă la nevoia de interpretare și exprimare personală, într-o manieră schimbată, a unor lucruri și situații percepute ca fiind comune, banale și depășite.

Tot pe această linie se înscrie tendința creației adolescente de a fi rezonantă cu generația sa. Tinerii aderă la "curențele creative moderne" nu neapărat pentru că acestea ar avea un conținut valoros, ci datorită faptului că ele se diferențiază de valorile promovate de societatea adulților și chiar îi contrariază pe aceștia; în plus, preadolescenții și adolescenții manifestă o preferință clară pentru trăirea emoțională în grup, și care exprimă totodată adeziunea la respectivul grup.

Esențiale în stimularea creativității adolescenților sunt posibilitățile de acces cultural și calitatea ofertei culturale, cu atât mai mult cu cât în adolescență, pe o cale sau alta, cresc în ansamblu consumurile culturale. Nefiind un consumator cu experiență, adolescentul acceptă necritic ofertele care îi parvin din diverse domenii: știință și tehnică, "științe complementare" (așa- numitele para-științe), literatură, muzică, film, teatru, filozofie, religie etc. Problema calității acestora privește influențele negative ale unor produse subculturale, care stimulează îndeosebi agresivitatea și propagă o sexualitate excesivă. În general, filmul are prin forța sa expresivă un impact puternic, iar situațiile și tipurile de relații pe care le prezintă, tipurile de ocupații pe care le valorizează, modalitățile de petrecere a timpului, maniera de a reacționa în situații stresante sau neobișnuite, funcționează adesea ca idealuri de urmat pentru tineri. O

serie de personaje standard promovate de film, prototipuri cu valoare îndoielnică („durul”, „anarhistul”, „cuceritorul”....) au funcții modelatoare importante, ele fiind cu ușurință preluate ca modele și integrate în comportament. Chiar dacă influențele asupra conduitei sunt inițial trecătoare, ele se pot acumula treptat dacă mediul nu oferă și alte produse, de certă valoare culturală.

Într-un mediu consistent sub aspect cultural, adolescentul devine un consumator tot mai avizat, selectiv și critic, iar modelele preluate generează aspirații și interese noi, îi dezvoltă sensibilitatea și îl socializează.

2. Individualizarea ca proces de încheiere în linii mari a formării personalității

De-a lungul preadolescenței și mai ales în adolescență individualizarea se realizează progresiv, în directă legătură cu formarea deplină a conștiinței de sine. Individualizarea are ca efect dobândirea identității proprii fiecărei persoane și odată cu ea se constituie pe deplin **Eul fizic, Eul psihic și Eul social**, proces care are loc până la sfârșitul adolescenței prelungite.

1. Individualizarea fizică - constituirea Eu-lui fizic - este procesul prin care se dobândește identitatea fizică. Elemente componente ale Eu-lui fizic apar încă din antepreșcolaritate dar acum are loc definitivarea sa prin asimilarea noii scheme corporale, rezultată în urma creșterii fizice și maturizării sexuale.

2. Individualizarea psihică - constituirea Eu-lui spiritual - este procesul prin care se construiește identitatea spirituală cu toate particularitățile sale intelectuale, motivațional-afective, de personalitate și comportament.

3. Individualizarea socială - constituirea Eu-lui social (se mai numește și individualizare relațională) - este procesul prin care se dobândește identitatea socială. Eul social încorporează diversele statusuri ale tânărului (elev, coleg, fiu, prieten, actor în formația de teatru...) și rolurile care decurg din ele. Prin intermediul acestora individul uman se poziționează în câmpul relațiilor sociale. Eul social este totodată depozitarul prestigiului, recunoașterii și considerației de care se bucură persoana în mediul său și care îi conferă acesteia o identitate anume.

Individualizarea socială se face în contextul deplasării relațiilor tânărului din zona familiei în cea a grupului. Ca urmare a creșterii experienței sociale preadolescentul devine tot mai nesigur pe hotărârile sale și ale familiei în legătură cu rezolvarea unor probleme de viață care lui i se par capitale, în căutare de soluții pentru frământările sale, el începe să constate că valorile oferite de familie nu funcționează ca adevăruri absolute și că există numeroase alte posibilități pe care ea nu le ia în calcul. Familia îi apare tot mai mult ca un univers restrictiv, închisat în șabloane, nerezonant cu el și incapabil să-l înțeleagă. Pe acest fond familia pierde prioritatea în fața grupului care devine tot mai important în viața preadolescentului, în calitate sa de rezonator perfect cu stările sale afective. Deja la 11-12 ani copilul începe să aibă inițiative și să-și lărgască treptat regimul de independență, găsind un suport în grupul care îi acceptă inițiativele și-l securizează în fața neliniștilor pe care le încearcă.

Acest proces se va amplifica în adolescență când tânărul va fi tot mai atras de petrecerea timpului liber cu prietenii și colegii, având loc o anumită insensibilizare la cerințele familiei care se devalorizează relativ pentru el. În familie încep să se modifice solicitările față de tânăr - uneori el este considerat copil, i se impun conduite de ascultare și i se contestă dreptul de a decide, alteori i se atribuie responsabilități corespunzătoare unei ieșiri din copilărie. Față de această incertitudine de status și rol

trăită în familie, opoziția tânărului începe să crească și el se va simți tot mai bine în grupul de prieteni care-l valorizează într-un mod mai cert și coerent, și în care neliniștea, exuberanța și uneori agresivitatea sa rezonază cu ale celorlalți. Adolescentul are o dorință pregnantă de afirmare personală care este expresia intensei sale socializări.

În adolescența prelungită tinerii, fie că sunt integrați în forme de muncă sau își continuă pregătirea școlară, dispun de o identitate relațională care îi plasează într-un mod clar în câmpul relațiilor sociale. În această etapă, în care independența le-a fost deja recunoscută și acceptată de către familie, are loc o reîntoarcere a tânărului către aceasta și o restabilire a raporturilor apropiate, dar de pe alte poziții, de egalitate și nu de acceptare a dominării.

Debesse, M. (1976) *Adolescentul și criza de originalitate*, Editura Științifică și Enciclopedică, București

Șchiopu, U. (1989), *Criza de originalitate din adolescență*, Editura Albatros, București

Grila de autoevaluare:

1. Criza de originalitate a adolescentului se caracterizează prin aceea că:
 - a. exprimă o tendință de autonomizare;
 - b. conține note critice la adresa generației adulte;
 - c. promovează valori categoric superioare față de cele ale generației anterioare;
 - d. se manifestă identic ca intensitate și conținut în diversele spații socio-culturale.
2. Individualizarea socială se mai numește și:
 - a. relațională
 - b. spirituală
 - c. economică
3. Eu-l fizic ,social și psihologic iau naștere în această etapă de vârstă?
 - a. da
 - b. nu
4. Individualizarea fizică se referă la:
 - a. asimilarea noii scheme corporale,rezultată în urma creșterii fizice și maturizării sexuale.
 - b. diferențierea de ceilalți adolescenți prin vestimentație și prezență fizică

MODULUL I: VÂRSTA ADULTĂ

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 5

Obiective:

Studiind acest modul studenții vor fi capabili:

- să identifice principalele dominante ale etapei adulte;
- să analizeze schimbările somatice care au loc în etapa vârstei adulte;
- să caracterizeze specificul manifestărilor senzorial-perceptive, atenția și motricitatea adultului;
- să justifice posibilitățile și particularitățile învățării la adulți;
- să explice specificul crizei vârstei mijlocii din perspectiva gender;
- să diferențieze principalele particularități ale personalității adulților

În prezent, majoritatea cercetătorilor români susțin ideea că etapa adultă se încadrează între 35 și 65 de ani, fiind etapa cu cea mai mare durată și care este constituită din subetape:

a) adultul tânăr, între 35 și 45 de ani, vârstă la care are ca punct de reper:

- integrarea și adaptarea profesională intensă;
- statutul și rolurile familiale diversificate și consolidate;
- integrarea socială încărcată de responsabilitate;

b) adultul între 45 și 55 de ani se distinge prin următoarele dominante:

- atingerea vârfului în avansarea profesională;
- modificarea în rolurile parentale legate de căsătoria copiilor;
- amplificarea valorilor și atitudinilor sociale și politice;

c) adultul tardiv, între 55 și 65 de ani, se caracterizează prin:

- preocuparea pentru menținerea competenței profesionale și pregătirea pentru ieșirea din activitatea de muncă;
- lărgirea rolurilor familiale prin apariția nepoților;
- păstrarea și amplificarea rolurilor sociale și politice.

Explicarea etapei de vârstă adultă este efectuată din diverse perspective; astfel, sunt constatate niște particularități aderente acestei vârste. Adultul exprimă echilibrul dintre ascendență și descendență psihică (Ch.Buhler), continuarea construcției psihice, capacitatea deplină de a iubi și a munci (S.Freud), moment culminant al integrării și adaptării profesionale și sociale, organizare efectivă a muncii și adaptare interpersonală crescută (F.Barron). Chiar dacă în

această etapă se înregistrează unele scăderi ale capacităților fizice și psihice, în mod predominant se produce *maturizarea* mecanismelor stimulative și reglative ale personalității.

Cele mai multe dintre discretele scăderi ale parametrilor psihici aparțin sensibilității și motricității. Mai ales modificările funcționale ale văzului și auzului au reprezentat interesul cercetătorilor.

Modificările în domeniul *sensibilității și percepțiilor vizuale* sunt următoarele:

- mai ales după 50 de ani scade capacitatea de acomodare a cristalinului și apare necesitatea de a purta ochelari;
- crește pragul de luminozitate a mediului ambiant, adică adultul are nevoie de mai multă lumină în jur;
- dacă profesia cere anumite capacități vizuale, ele tind să se conserve bine multă vreme.

Auzul - se constată următoarele aspecte caracteristice acestui stadiu:

- sensibilitatea auditivă generală începe să scadă ușor chiar după 35 de ani și se accentuează puțin după 40 de ani, dar fără a perturba adaptările la ambianță;
- persoanele care au activități ce solicită în mod special auzul și-l conservă mai multă vreme și realizează compensări eficiente.

Sensibilitatea olfactivă și tactilă înregistrează scăderi discrete după 40-45 de ani, dar se mențin foarte bine la persoanele care au profesii ce le solicită mereu. Ele pot funcționa, la parametri satisfăcători, pe toată durata angajării în muncă.

Motricitatea are o dinamică nuanțată în cursul acestui stadiu, adică:

- rapiditatea mișcărilor scade ușor chiar după 30 de ani și această diminuare se accentuează ușor după 40 de ani. După 50 de ani adultul începe să-și dea seama de această modificare și caută compensări;
- precizia mișcărilor scade ușor după 40 de ani și ceva mai mult după 50 de ani, dar solicitările profesionale o conservă destul de bine pentru multă vreme; intensitatea mișcărilor scade sesizabil după 50 de ani, dar adulții o conștientizează mai repede și tind să o considere mai mică decât este în realitate;
- mișcările complexe, care au importanță din punct de vedere profesional, se conservă foarte bine pe tot parcursul stadiului și sunt susținute de motivație și de compensări variate.

Atenția - adultului are niște particularități specifice care sunt explicate prin influențele exercitate de profesie și prin dinamica generală a activității nervoase superioare. De aceea, cercetătorii au făcut diferențierea între atenția generală și cea profesională.

- *Atenția generală* este influențată mai mult de înaintarea în vârstă și are următoarea dinamică:
 - sunt scăderi ceva mai mari între 30 și 35 de ani;
 - până către 50 de ani diminuările sunt, în general, mici;
 - scăderea atenției generale este mai accentuată în activități de lungă durată.
- *Atenția profesională* are o dinamică deosebită și poate înregistra unele creșteri în primul substadiu. Manifestarea atenției este diferită în cele trei substadii ale vârstei:
 - la adultul tânăr volumul și distributivitatea atenției cresc semnificativ, iar selectivitatea și concentrarea cresc, dar mai puțin, și totuși important pentru realizarea activității profesionale;
 - la adultul mijlociu scade discret atenția profesională, dar nu are urmări asupra desfășurării activității de muncă;
 - la adultul tardiv scăderile se accentuează puțin mai mult, dar nu sunt sesizate și, mai ales, se compensează ușor.

Adulții contemporani sunt solicitați să treacă diferite calificări, perfecționări și recalificări din domeniul de activitate ori participă la activități care mențin și largesc orizontul lor cultural-științific.

Acestea sunt condiții atât pentru integrarea în societate, cât și pentru a face față sarcinilor profesionale noi. Adulții nu sunt mai inferiori față de alte vârste în ceea ce privește capacitatea de învățare, numai că destul de mulți învață mai puțin decât ar putea efectiv și nu fac nimic pentru a-și conserva aceste capacități. Dinamica învățării are și aspecte particulare care trebuie să fie luate în considerare. Cele mai importante particularități ale învățării adulților, care sunt favorabile obținerii unui randament bun, sunt următoarele:

- 1) adulții pot să realizeze mai ușor unitatea dintre analiza abstractă și cea concretă a problemelor sprijinindu-se pe o experiență profesională amplă și variată;
- 2) ei reușesc să extragă mai repede ceea ce este important și semnificativ dintr-un material ce trebuie învățat;
- 3) cei cu școlaritate îndelungată reușesc să se orienteze cu succes în sursele variate de informare;
- 4) adulții disting mai repede aspectele aplicative ale cunoștințelor pe care le însușesc;
- 5) ei sunt orientați cu precădere spre noile metode și procedee profesionale oferite de programele de învățare.

Cum poate veni e-learning-ul în întâmpinarea acestor nevoi de învățare ale adulților?

Se impune o scurtă prezentare a câtorva calități pe care trebuie să le aibă un produs de e-learning, pentru a fi cu adevărat util, specific și pentru a-și merita prețul.

Cât mai fragmentat!

O unitate de învățare nu trebuie să depășească 15 minute.

E-learning-ul vine în ajutorul învățării prin faptul că la baza acestuia stă atomizarea conținutului, cursantului adult prezentându-i-se așa-numitele „nano-learnings”.

Cât mai relevant pentru muncă!

Oamenii sunt atenți la lucrurile de care au nevoie. Un curs de e-learning permite introducerea cursantului în studii de caz, simulări și experimente la care nu ar avea acces într-o altfel de învățare.

Cât mai motivant!

De ce să nu folosim jocurile educaționale la adulți? Experiența noastră demonstrează că așa-numitul concept de joc, ludic, este un instrument foarte util în predarea unei informații noi.

Cât mai exact!

Odată ce adulții intră în procesul de învățare cu scopuri precise, e important ca finalizarea unui curs să ofere o grilă de evaluare exactă. Un curs de e-learning face exact acest lucru, contorizând performanță și progresul utilizatorului.

Cele mai importante caracteristici ale afectivității adulților, care sunt și expresii ale maturizării lor afective, sunt următoarele:

- a) adulții sunt cei care au trecut prin diferite evenimente și au trăit diferite emoții, dispoziții și sentimente;
- b) la vârsta adultă se stabilizează și se manifestă la nivel maxim: satisfacția sau insatisfacția profesională, un atașament profesional remarcabil și sentimentele parentale alimentate mai întâi de relațiile cu copiii și apoi cu nepoții;
- c) dezvoltarea unor sentimente legate de acceptarea de sine, cum ar fi mândria, demnitatea, sau insatisfacția, dezamăgirea etc.;
- d) în vârsta adultă se realizează o raportare la sine mai puțin tensionată;
- e) în acest stadiu se manifestă un echilibru afectiv și o stăpânire de sine care ating cele mai înalte cote din întreaga viață;
- f) există o tendință caracteristică adultului de a se implica puternic afectiv în viața de familie și în profesie, chiar cu riscul unei anumite neglijări a propriei persoane.

Motivația persoanei adulte se caracterizează prin următoarele:

- a) motivația profesională este stabilizată și intensă, fiind potențată de orientarea și susținerea energetică a activităților și atitudinilor, printre care ar fi stabilitatea în profesie,

punctualitatea și responsabilitatea în muncă. Aspirațiile profesionale sunt susținute de capacitățile și realizările deja acumulate până la această etapă de vârstă;

- b) motivația pentru activitățile din familia proprie se referă la bunăstare și înțelegere, la educarea nepoților și ajutorarea la creșterea lor.
- c) motivația pentru viața socială și politică este activă și rămâne la unii adulți pe toată durata stadiului și dincolo de 65 de ani. Aspirațiile în acest plan sunt legate de avansul în ierarhia politică și de ecoul favorabil al actelor personale în conștiința oamenilor;
- d) motivația culturală este relativ intensă, dar poate fi satisfăcută numai în limitele timpului de care dispune adultul. Toate dominantele motivaționale subordonează numeroasele structuri stimulative comune cu ale celorlalte etape.

În etapa adultă are loc maturizarea personalității, ceea ce înseamnă că atât componentele, cât și structura și organizarea ei de ansamblu se stabilizează și funcționează la parametri optimi.

Pentru adult sunt caracteristice următoarele particularități:

1. Obiectivitate în perceperea de sine și a altora.
2. Autonomie în toate planurile.
3. Independență în decizii și acțiuni.
4. Echilibru afectiv.
5. Stăpânirea de sine în orice situații, cu precădere în cele dificile.
6. Prudență.
7. Înfruntarea matură a marilor încercări ale vieții.
8. Expansiunea moderată și fundamentată în ceea ce privește proiectarea viitorului.

Persoanele încadrate în vârsta adultă rămân orientate spre viitor și spre realizarea lui. Dar, spre deosebire de adolescenți și tineri, adulții sunt influențați de experiența pe care o au și se străduie să fie mai prudenți, pentru că dacă intenționează să realizeze ceva ce nu vor să piardă, urmează să-și evalueze mai bine forțele și condițiile de care dispun.

Etapa adultă este caracterizată și prin faptul că aptitudinile și creativitatea se pot manifesta la niveluri înalte. Adulții ajung să-și realizeze proiectele de viață, să se simtă împliniți și să-și asume responsabilități în diferite dimensiuni profesionale și familiale.

Imaginea de sine și identitatea de sine parcurg un proces de dezvoltare și consolidare treptată de-a lungul celor trei substadii, și anume: al adultului precoce (35-45 ani), al adultului mijlociu (45-55 ani) și al adultului tardiv (55-65 ani).

Cercetătorii au diferențiat trei identități principale, mai exact subidentități: familială, profesională și socioculturală.

Subidentitatea familială se caracterizează la adultul tânăr prin relații echilibrate în cadrul cuplului conjugal, prin definirea clară a rolurilor și intensificarea celor parentale datorită intrării copiilor în preadolescență și adolescență. La adultul mijlociu rolurile parentale pot rămâne, în continuare, tensionate, dar cele maritale sunt perfect stabilizate și pot tinde ușor spre rutină. La adultul tardiv rolurile parentale sunt mai relaxate și mai degajate de grijile copiilor, iar cele maritale își cresc importanța pentru securizare afectivă reciprocă a soților, mai ales în confruntarea cu problemele grele ale vieții.

Subidentitatea profesională a adultului tânăr este dominată de implicarea profesională puternică, de adâncirea specializării și de manifestări creative. La adultul mijlociu se intensifică dorința de a-și crește competența profesională și de a dobândi poziții mai înalte în ierarhia organizațională, conform calificării și capacităților fiecăruia. La adultul tardiv se înregistrează un efort continuu de menținere a competenței și de satisfacere a exigențelor locului de muncă, dar și pregătirea pentru pensionare.

Subidentitatea socioculturală se amplifică de-a lungul celor trei substadii mai ales la adulții care s-au implicat în activități culturale, sociale și politice.

Criza maturității

Din perspectiva biologică, vârsta adultă se caracterizează prin maturizarea deplină a organismului.

Din perspectiva psihologică, vârsta adultă se caracterizează prin definitivarea dezvoltării intelectuale, morale, perfecționarea dinamică a motivației și intereselor.

Totodată, din punct de vedere social - prin includerea în activități profesionale, menținerea responsabilităților familiale, în educația copiilor, în rezolvarea constructivă a problemelor și tracasărilor cotidiene.

Această vârstă pune în circuit cunoștințele și deprinderile acumulate anterior, perfecționându-le în continuare, contribuie la autoafirmare și la integrarea armonioasă în mediul social.

Climacteriul (lat. *climacter* - perioada critică, gr. *klimacter* - scară) este o perioadă care marchează sfârșitul maturității unei persoane, fiind caracterizată de un ansamblu de modificări fiziologice, funcționale și psihice. Se definește ca fiind un proces lent, în care fenomenele biologice caracteristice se desfășoară într-o succesiune determinată: scăderea treptată până la dispariție a funcționalității gonadelor, involuția tractului genital și începutul regresiei caracterelor sexuale secundare, inițierea restructurării modelului neuropsihic vegetativ,

metabolic și funcțional al perioadei adulte. Este mai evident în cazul persoanelor de sex feminin (menopauza) și a fost mai des studiat, însă sunt modificări care apar și în cazul bărbaților (an- dropauza), modificări ce se referă la adaptarea psihologică a bărbatului la problemele tipice perioadei pe care o traversează. Criza de la 40 de ani (criza vârstei de mijloc) este legată de ieșirea din perioada marilor elanuri și aspirații, de modificări în viața cuplului. Această criză repetă criza de la 30 de ani - criza „sensului vieții”, mai ales atunci când la 30 de ani ea nu a dus la rezolvarea problemelor existențiale (de la existența socială la cea de conținut). Se manifestă în:

- nemulțumire totală sau parțială de viața sa;
- conștientizarea faptului că nu mai ești acel tânăr care are „perspectiva” ce inspiră încredere;
- se simte necesitatea de a întoarce „datoriile sociale”;
- acuitatea în relațiile de familie: copiii pleacă din familie, „pleacă”/decedează oameni apropiați din generația mai în vârstă;
- dacă pe parteneri, în afară de copii, nu-i leagă nimic, familia se destramă;
- este posibilă schimbarea profesiei/familiei ori divorțul.

Maturitatea este caracterizată prin următoarele momente:

Modificările de ordin fizic ce apar acum sunt graduale și încă lente, de aceea nu sunt încă resimțite acut de către indivizi. Cercetările sunt însă de acord asupra faptului că viața sedentară poate determina modificări fizice abrupte.

Modificările esențiale sunt induse de instalarea menopauzei la femei (în prima jumătate a acestei etape) și a andropauzei la bărbați (spre finalul acestei etape), care aduc cu ele schimbări hormonale intense.

Din punct de vedere cognitiv, se consideră că la această vârstă adulții gândesc integrativ și că rezolvă cel mai eficient problemele practice, având performanțele cele mai bune în această sferă în comparație cu persoanele aflate în alte etape ale vieții.

În ceea ce privește funcționarea socială, adultul este adesea în poziții de conducere, parțial datorită experienței acumulate până acum.

Pe de altă parte, unii adulți trec prin „criza vârstei de mijloc”, în care are loc mai ales reevaluarea propriei vieți și conștientizarea a ceea ce adultul nu a realizat până în acel moment al vieții, odată cu modificarea relațiilor cu propriii copii (care devin adolescenți) și cu părinții (care sunt acum la vârsta a treia).

Fiecare aspect al dezvoltării adultului pe fiecare stadiu este trăit diferit, fiind afectat de contextul individual de viață și de propriile trăsături de personalitate.

Răspunsuri corecte la grilele de autoevaluare

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 1 PREADOLESCENȚA (PUBERTATEA) -10 - 14 ANI

ADOLESCENȚA 14-18/19 ANI; ADOLESCENȚA PRELUNGITĂ- 20-24 ANI

Răspunsuri corecte

1. b
2. b
3. c
4. b

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 2 DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ÎN PREADOLESCENȚA Răspunsuri corecte

1. b
2. a; b.
3. a

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 3 ADOLESCENȚA, STADIU COMPLEX AL DEZVOLTĂRII PSIHICE ȘI INSERTIEI SOCIALE

Răspunsuri corecte

1. de mentalitate, emoțională și materială
2. a; b;c.
3. a și b
4. b

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE 4 PERSONALITATEA ÎN ADOLESCENȚĂ Răspunsuri corecte

1. b; c.
2. a
3. b
4. a